П. КРАТ.

Irovek

КОЛИ ЗІЙШЛО СОНЦЕ

ОПОВІДАНЄ З 2000 РОКУ.

ЦІНА 30 ЦЕНТІВ.

Накладом Укр. Книгарні в Брантфорд, Онт.
З друкарні «Робітничого Слова».
Торонто, 1918.

Домашна Бібл...
Д. ІВАХА

П. КРАТ.

КОЛИ ЗІЙШЛО СОНЦЕ

Оповідане з 2000 року.

З друкарні «Робітничого Слова».
Торонто, 1918.

Коли Зійшло Сонце

I.

— Він буде жити, почув я над собою чийсь лагідний жіночий голос: Тільки недоторкайтесь до него голими руками, заки він цілковито не розмерзнеть ся:

— Що за диво? подумав я: Де я і що зі мною? Чув тільки, що в моїм тілї перебігали якісь горячі потоки.

— Дайте йому напитись ще сего зіля, казав голос.

Чиїсь руки розтулили мої уста і вляли чогось у рот, що я лиґнув. Тоді мої очі розплющились, і я побачив наді мною такої краси жіноче личко, що хвильку хтів уже повірити в істноване анголів. Чорнява, рожева як той троянд цьвіт, чорнобрива, синьоока вона всьміхалась до мене своїми червоними мов калина устоньками зза котрих мов рядки перлин блищали білі зубочки і казала, як до малої дитини:

— Будемо жити, будемо жити!.... Але й не гадайте підвестись, се вам зашкодить, крикнула вона, коли я хтів поворушитись. Тепер я бачив, що коло мене стояло ще четверо повних, здорових хлопців вбраних, як і вона у ясно-блакитні мантлї наче шпиталева служба.

— Деж я?

— Лежіть і нї про що не думайте. Ви там де була ваша воля, щоб ви були.

Я десь бачив її личко колись. Воно менї таке знайоме. Але де? Зрозумів, що

в мене цілковито відібрано память.

— Скажіть хто ви і що зі мною сталось а то я здурію! крикнув до неї, бо бачив, що вона була якась там старша.

Та засьміялась і сказала дати менї чогось на спанє.

Коли знов прокинувсь, вона сиділа коло мене на кріслї а я побачив себе на шпиталевім ліжку, у гарно прибранїй, сонцем осьвіченій кімнатї.

— Ви називаєтесь Петро Іванчук?

— Я не памятаю, відповів я, дійсно забувши своє власне імя.

— Ану, дивіть ся сюди, і вона подала менї зжовклий папір на котрім стояло: «Я, Петро Іванчук, син Івана Іванчука з Бубнища з Галичини, годжу ся, щоб доктор Ґібсон професор медицини на Ванкуверськім Унїверситетї у Ванкуверi, Б. К., заморозив мене після методи професора Бахметієва болгарського міністра просьвіти, з умовою, що Ванкуверський Унїверситет буде доглядати мене аж до 10 години перед полуднем дня 1-го травня 2000 року, а того дня я маю бути відморожений і поможливости привернений до житя». Підписано «Петро Іванчук», по при той підпис стояли ще підписи доктора Ґібсона, нотаря та згода Бритиш-Колюмбійського парляменту, що вільно Петра Іванчука після його власного бажаня заморозити.

— Нїби се я, той Іванчук? спитавсь я лїкарки, що пильно дивилась на мене, сподіючись тої хвилї, коли я все згадаю.

— А так, що ви!

— Я не знав.

— А се чиє лице? показала менї чиюсь жіночу фотоґрафію, зжовклу як і той папір.

Ой! я тепер згадав усе:

— То було вчера. Вона кохала иньшого і за него віддалась. Я не міг стерпіти болю мого серця і, коли доктор Ґібсон викладаючи нам в каледжі анатомію казав, що добре булоб спробувати, чи людина годна витримати заморожене, я запропонував йому мене.... Але пощо ви мене так завчасно відморозили? Прецінь я хтів до 2000.р., а не на одну ніч.

— Ха-ха-ха! зареготалась докторка: Ваша ніч була довга рівнісенько 81 рік і чотирі місяця.

—Отже тих, що я знав, їх нема нікого в живих?

— Певно.

— І її немає? показав на портрет моєї калишньої любки?

— Вона вмерла у 1982 р.

— Ви її знали?

— Я її онука.

Тепер я пізнав її. Вона була так подібна до моєї Бесі, тільки тисячу разів красша.

Але ви погана людина.

— Чому?

— Та зза кохання та заздрости, відібрали собі житя на вісімдесять і один рік!

— Серце не зважає... А зрештою мені більше хтілось прислужитись науці, збрехав я.

—Ой, науці... Але певно се заморожене цілковито виморозило палкість вашого серця, глузувала вона.

— Не знаю......

— Товаришко Ґледис, колиж ви покажете нам свого відмороженика? почули ми шепотінє з троха відхилених дверей.

— Тепер уже можна, сказала докторка.

Тоді двері розчинились і до кімнати

всипалась гурма людей з зацікавленими обличами, з очима зверненими на мене.

—Як ся маєте? як себе відчуваєте тепер? засипали мене запитами.

Дякував за їхню прихильність, а враз з'тим дивувавсь розглядаючи їх та їхнє убранє. Були межи ними молоді й старі жінки й чоловіки, але усі такі здорові, рожеві! Навіть сивоволосі були повні здоровля, руху та гумору немов шкільна молодь. А що до жінок той не казати. Навіть тяжко було вгадати як старі вони були. А вбранє на них було таке, що менї робилось ніяково на них дивитись. То було щось подібного до перського убраня: якісь з легонької матерії майже прозорого шовку «тумани». груди були вкриті парами злотих мищат. а плечі загорнені у легенькі, як павутиня намітки, на головах мали подібні до египецьких корабликів ще з часів фараонів. Злото, самосьвіти та шовки та краса. Чоловіки були вбрані в біленькі сорочки та штани. Але декотрі мали убранє подібне до колишнього ґрецького, тих тоґ та тунік. Менї здавалось, що се гурма ванкуверських богатирів з'явилась подивитись на мене, аби задоволити своє зацікавленє. Але одно мене дивувало, що лиця в них усїх мали вираз розуму та висшої інтеліґенції, чого я цілковито не бачив у вітрогонної молоді з капіталїстичної кляси. Також дивно було, що вони звали мене і один одного «товаришу» та «товаришко». Що за зміна на тім сьвіті?

А ті жінки пообсідали мене на лїжку і цокотіли як канарки.

— Ви мусите дати нам кілька відчитів про вашу добу. Ми так зрадїли, коли довідались, що вас будуть відморожувати....

Але ви герой! Ви дали науці доказ, що людей можна заморожувати на сотки років. Тепер богато з нас зробить те саме, аби побачити слідуючі століття.........

Я теж уже хтів роспитувати їх про їхнє жите, але моя докторка Ґледис сказала, що менї ще шкодить така турбація, і вони, жичучи менї як найшвидче встати, повиходили з кімнати.

— Се місцеві капіталїсти? спитав я її. Вона не зрозуміла того слова.

— Капіталїсти? Що то таке?

Я її роз'яснив.

— Нї, се наші.....

— Ванкуверські міщани? спитав я.

— Знов не розумію вас... Се наші.

Так я з першу й недовідав ся, хто то був.

— Тепер ми скинемо з вас усї повивачі і спробуємо піти з вами трохи на сьвіже повітря. І вона закликала знов шпиталевих хлопців. Мене розповили, скупали, вбрали в римської моди тоґу, а тодї я глянув на себе у сьвічадо. Мною від жаху аж стріпнуло: У сьвічадї був якийсь зжовклий напів-мрець.

— Ой, який я став! — крикнув я.

— Не журіть ся, наші доктори зроблять вас до місяця молоденьким парубком, потїшила Ґледис.

Пробував іти, але ноги вгинались, Тодї посадили мене на гарне крісло з колесами, котре порушувалось якоюсь нечуткою силою, і Ґледис сказала, що сама піде зі мною на прохід тільки переберетьс ся. Мене звезли хлопці до дверей, а незабаром і Ґледис прийшла вбрана, як і попередні дами, повита в легенький як мрія злото-зеленавий серпанок.

Вона натиснула ґудзик коло крісла і

воно легенько покотилось. Ми вийшли через величезні шкляні двері на улицю. Але що то була за улиця! Вимощена якимсь червонавим наче ґумовим асфальтом, хідники з блакітного цементу, а від дороги понад хідниками квітки й квітки. Домів мало; й дім від дому відокремлений садами котрі тепер саме були вляні яблуновим квітом.

Коли Ґледис перевозила мене через улицю я побачив зато́ку і гори по тім боці.

— То Північний Ванкувер? спитав я її.

— Так.

— А ся улиця де ми ідемо?

— Не пізнаєте?.... Таж се Гейстинґ.

— Гейстинг? Та застановлена мурами улиця. А деж крамниці, канцелярії, кінематоґрафи, їдальні? Ні, се не Гейстинґ, або се не Ванкувер.

— Я бачила фотоґрафію старого Ванкуверу і знаю про що ви питаєтесь.

Тимчасом нас здибали то хлопці то дівчата, а то і старші люди і всї витали мою докторку словами «добридень Ґледис», або «добридень товаришко Ґледис». Що за диво, її ціле місто знає, наче вона усім їм сестра.

— А деж ваші крамниці і ціла бізнесова дільниця?

— Ви кажете про наші споживчі склади?

— Споживчі склади?... Я вас питаю де ви купуєте собі усе що вам потрібно?

— Ми нічого не купуємо, я навіть мало розумію, що значить те слово.

— А так, міняєте гроші, на те що вам треба....

— Я знаю; у нас в музею є ті паперці та бляшки, і вони показують, які були дурні люди минувших столїть, що годи-

лись міняти свою працю за клаптика нікому ні нащо не здалого паперу.

— А як же ви жиєте без грошей? не вірив я їй, думаючи, що вона жартує.

— А нащо нам гроші? Ми всі працюємо....

— Тай ми працювали, перебив я її.

— Ви працювали, але з тої праці була тільки мука, а користали з того одиниці.

— А тепер як?

— А тепер у нас усі щасливі, усі задоволені, а тих одиниць нема.

— Що ж се з сьвітом сталось?.... Чи не здійснились мрії соціялїстів?.. споглянув я на неї.

— А ви не були соціялїстом?

— Ні, я в полїтику не бавив ся. Менї в голові була медицина.... Хоч я співчував ідеї економічної рівности.... Колиж се сталось?

Тим часом нас оточила гурма товаришів й товаришок, всілякого віку. Ґледис спинила крісло-візок. Витали немов найдоросшого родича.

— Ми довідались, що ви розморозились в добрім здоровлю....... ой, які ми раді, які раді!.... (я гадав, що ранішні ґазети повідомили про моє воскресенє)

— Товариш Піт, цікавить ся, як ми дійшли до теперішнього устрою, сказала Ґледис.

Вчинив ся рух, почались поясненя, і за пару хвилин я довідав ся, що по сьвітовій війні 1914 року, по російскій революції 1917 р. сьвіт не заспокоював ся. Хвиля соціяльної революції захопила поволї усе людство, і вже від 1950 року колєктивізм запанув в найдальших закутках земної кулї. Приватна власність на землю та засоби виробу стала заступлена суспіль-

ною.

— А як держави? як Канада? цікавив ся я.

— Держав нема. Тепер є тільки людство.

— Як же ви рядитесь?

— Уряду, такого як був колись, у нас нема. Правда, суші розділені на кілька частин що до продукту, що вони видають і відповідно тому маємо індустріяльні комітети, які пильнують, щоб усего було вироблено кільки треба.

— А парляменти, кабінети міністрів, суд, поліція, військо, вязниці?

— Ха-ха-ха! зареготались всї. І я довідав ся, що вони замість парляментів тепер мають річні всесвітні зїзди, а що до міністрів, суддів, поліції та війська, — того нема.

— Як же ви судитесь і боронетесь від напасників?

Знов щось дивного! Кажуть, що в них нема напасників, нема злочину.

— Чому?

Бо злочин істнував через те, що сьвітом рядили фахові злочинці, через неосьвідомленє народу, через приватну власність. Тепер полїтики нема, нема й тих псувачів людства-полїтикреів. Тепер нарід осьвідомлено, а школи виховали нове поколїнє в ідеях братерства та спільної праці.

Вони казали:

— Усей сьвіт наш і ми чуємо себе забезпеченими, ми все маємо, що технїка та наука осягнули. Красти в себе нїхто не буде; убивати один одного не можемо, ми любимо в кождім брата і сестру людину. Ми всї одна родина, родина людей, в котрій вже щезла звірячість минувшини.

— Чомуж ми, бувши людьми, що чванились цівілїзацією, чому ми не додума-

лись до того, до чого ви так просто дійшли? Кільки крови та сліз пролялось непотрібно..... і я схилив в роспачу голову, чуючи наче на мені лежить ганьба минувшини, живим заступником котрої тепер був тільки я.

Але вони зрозуміли мій смуток і зараз показали чулість своїх сердець.

— «Відморожений дідусю», «дідусю цілого людства», дивіть ся на нас! Ваша доба зробила свою роботу, без вас не булоб і нас, ми ж продовженє вашого житя. Радіймо ж, що нарешті житє визволилось з кайданів мук та недолї. І вони схопили мій візок і покотили улицею сьпіваючи свій «Гимн Людства», що починав ся:

Ми всї брати, ми всї сестри,
Все людство—одна родина,
Всїх кохаймо,
Всїх шануймо,
Хай жиє й мала звірина!

З хатів виходили мешканції, витали мене, прилучаючись до сьпіву. Зза одного паркану плигнув на улицю куґар, несучи в писку мале куґареня.

— Гало Джени! Крикнули мої приятелї. Куґарка замуркала, як кітка і поклала менї на колїна своє котя.

— І ви не боїтесь, щоб ся звірина не поїла ваші дїти? — спитав я.

—Ой, ні! Джені, добра кіточка, вона бавить ся з нашими маленькими братіками та сестричками.

Тепер я завважив під корчами троянд чорного медвідя, що спав собі, наче наймит по роботі, улицею вганяли крілики, скрізь по садах цокотіла пташня, а пара ракунів гойдались на галузях черешнї.

Збудили медведя і познайомили зі

мною: звали його Урзус.

— Ми забрали у звірини їхні ліси та гори, але за те даємо їм місце межи собою. Кугарка кугареня та Урзус лестились, як сьвійські коти. Я пригадав собі як не раз на польованю убивав кугарів та медведів. Сумлінє впялилось мені в серце!.... А одна дівчина, схопивши кугареня, закричала:

— Назвімо його Пітом, в честь нового товариша, і кугареня стало Пітом.

Повезли мене далї. Урзус пошкандибав теж з нами. Тепер ми вийшли на гору де колись був Мейн стріт. Як і впочатках 20-го столїтя зза темно-синьої морської затоки білїли снігові верхи гір, але й тут великих будинків не було, а стояв просторий встелений травичкою на квадратову милю парк; а по парку були розставовлені більші й меньші будинки та забавки дя дітей.

— Се наша школа, сказали менї.

Замість брами до того парку-школи стояло дві статуї. Одна уявляла батька, маму і троє дітей, всї обіймались у пестощах, (на ній був напис: «Діти! любіть старших товаришів»), а друга — два хлопці і дві дівчини обіймаючі себе за рамя; там підпис: «Любімось».

— Бачите мета наших шкіл розвинути в дітях людяність основану на взаємнім любленю.

— А в наших школах дітей вчили мілітаризму та слїпого націоналїзму, завважив я.

Мене підвезли до першого шкільного будинку. З дверей повибігали учительки і з радостею сестер покотили моє крісло до середини. Там за лавками сиділо зо пятьдесятеро здорових красно вбраних дітей, котрі повитали мою появу радісними

криками, але жадне не встало зза лавки. Бачив, що тут істнує карність. Мене підкотили до учительської катедри. На стіні я зауважив мапу земних півкуль на котрих був напис: «Твоєю вітчиною — цілий сьвіт». В тім є рація, згодив ся я.

— Діти! казали учителька: Ми маємо дуже дорогого гостя, людину з початку двадцятого століття, про котрого вже вам сьогодні росповідала. Він тепер буде жити з нами і ми маємо зробити його житє приємним.

— Ми всі вас, любимо, старший товаришу! крикнули дзвінкими голосочками діти.

— І я вас так само, мої пташенята, розчулений до сліз відповів я.

— Можете встати і привитатись з товаришем Пітом, дозволила учителька. Тут мене трохи не задушили в своїх обіймах.

Я хтів знати, чого вони вчать ся.

Тут були діти в віку сім вісім років. На лавках я не бачив жадних книжок, ані скриптурів. Спитав учительку. Замість відповіди вона натиснула коло себе один біленький ґудзик (тих ґудзиків біля неї було зо дві сотки) і враз я почув гарний чоловічий баритоновий голос, що читав... Я прислухав ся і пізнав в тім невмеруче оповіданє про «Робінзона Крузо», приятеля дітей.

— Так у вас ґрамофон заступив книжку? Скрикнув я.

— Ми звемо сей прилад бібльофоном, весело поправила мене учителька, а діти, Ґледис і решта що були в школі сьміялись на моє здивованє.

— А як ви пишите.

— Дивіть ся на сю таблицю, сказала знов учителька і попросила свою підручну

закласти якусь плитку у скриньку коло стіни. Потім натиснула ґудзик і на таблиці зявились слова, наче чорна таблиця була шкляною і під шклом кожна літера сьвітились.

— А коли вам треба з голови що написати?

— Тоді ми вживаємо сего приладу, і вона почала натискати ґудзики, як на колишній нашій писарській машині, а на дощі сьвітились слова.

— Чудово!...... Але, що до писаня листів, ви ж мусите писати перами?

— Ні, ми маємо диктоґраф.... Ось він, і учителька взявши щось подібного до тих цівок, що ми вживали до Едисонових фоноґрафів, поклала до машинки, що стояла в неї на столі (такіж прилади були і коло кождої дитини). Потім проговорила у трубку пару слів, виймила цівку з диктофона і, здійнявши з тої цівки тоненький папірець з чогось твердого, подала мені.

— Тепер, коли хочете почути, що тут «написано» положіть се в сю щилину. Я зробив так, учителька натиснула ґудзик і її голос почули ми виразно, наче вона сама говорила.

— Так ви цілковито не пишете? невгавав я: І вчім складаєть ся у вас наука?

Пояснили, що вони вчать ся і давнього письма, також, але його вживають хіба в такім випадку, як треба нагло щось написати, а близько нема диктофона. А також мусять уживати письма запро написи на памятниках, будинках, тощо. Диктофон красше від письма і тим, що дітей призвичаює до скорого думаня та рівної бесіди.

— Ми є всесьвітньою нацією працівників, сказала далі учителька: І наша виховавча

метода полягає на тім, щоб виховати в дітях залюбленє до праці, до шsecurityаня праці!

— А за мого часу дітям впоювали пошанівок до всіляких славетних вояків, тощо. Чи шануєте ви Нелсона, Волфа та иньших? зацікавив ся я.

— Ой, ні! Ті назвиска подибуємо у всесьвітній історії, але та вся кровава минувшина нас не цікавить. Нашими героями є творці духа, творці житя. Робітник з жилавими руками, що здвигнув культуру в сій країні, — се наш герой! Нашими героями ті всі, що своїми думками прошибли темряви незнаня, дали сьвітови пізнати самого себе, дали нам те промінє людськости, котре загріває нас до дальших вчинків добра та краси!

Тим часом з усіх шкіл телефонували учительски, протестуючи, що мене затримують в одній школі, коли усі хочуть мене бачити. Повезли мене до другої школи. Але учительки вмовились і випустили усю дітвору у парк.

Яка тисячка зацікавлених личок оточила мене, а крику, а вереску! Усі конче хтіли мене обіймити. Аж Ґледис злякалась за моє здоровлє і просила учительок вгамувати дітей. А тоді викотили моє крісло на ту плятфому, що діти з неї спускають ся, і я мав звідти до них промовляти. Усі посідали на травичці і діти і учительки і медведь Урзус меже ними. Почав їм росповідати про сьвітову війну 1914 року. Діти й учительки скривились. А одна сказала:

— Товаришу, росповідайте нам шось доброго, а такого ми не любимо.....

— Доброго? і я став як дурний.... Напинав усей свій мізок і не годен був нага-

дати нічого доброго за часів мого житя в початках двайцятого століти.

— Хочете чогось доброго?..... Ага! зрадів я: Ми давали один одному різдвяні подарунки раз в рік.

— Тільки раз в рік? здивувались діти: А ще що?

— Ми мали товариства, де плели панчохи раненим жовірам, мали товариство охорони псів.... На тім я й став. Бачив, що діти були цілковито мною не задоволені.

Ґледис врятувала ситуацію.

— Любі маленькі товаришки й товариші! ви не маєте чого зражатись тим, що за часів житя сего товариша в сьвіті мало було добра та любови, але він сам був добрий і ради науки дав себе заморозити на такі довгі літа. Наш обовязок показати йому щирість наших сердець.

І хмара минула: діти любо глянули на мене. Я попросив скотити мене на землю і коли возили мене по парку, щебечучи та росповідаючи про жите їхнього маленького діточого сьвіта.

Але ось зачув дзвін: раз, два, дванадцять.

— Обід! крикнули діти і покотили геть з парку. Ґледис забрала мене і зількома учительками пішла знов в напрямку того будинку, що я думав, що то був шпиталь.

———О———

II.

— Де ти сьогодні обідаєш? спитала мою докторку товаришка.

— Де будь. Тато на фармах, відповіла та.

— Ходім до мене, запросила та.

Моє крісло стало в дверях красного дому на одвірку котрого був злотий напис: «Дівчина Ласи МакІнтош». В хаті було хороше! Красні меблї з дорогого дерева, оббиті доброю матерією, красні килими, образи, лямпи, фіґури, а на вікнах повно пишних вазонків.

— Таке умебльоване вартує поверх три тисячки, порахував — я.

— Поки ми приготуємось до обіду, хай товариш почитає ґазету в моїй бібліотецї, сказала Ласи і запросила мене в другу кімнату, в котрій не було жадної книжки, крім кількох шафів з звоями подібними до тих, що на них колись показували в нас «рухомі образки». А в стінї я завважив рурку подібну до того бібліофона, що в школі.

— Натисніть сей ґудзик і читайте ґазету, пояснила господиня хати, а сама пішла.

— Будемо «читати» сказав собі я і натиснув, і враз з рурки бібліофону почув голос, що росповідав цїлу мою історію, та вихваляв Ґледис, що потрафила мене воскресити. Далї «ґазета» повідомляла, що я буду промовляти сего вечера в галї ім. Ч. Дарвіна в Ванкувері. Була там новинка, що сіянє в Альберті, Саскачевані, Манїтобі та Північній Дакотї скінчилось і від 10-го мая пічнуть ся передженивові вакації. Сила, що працювалла коло сіяня

вертає домів.

— Се певно, так само, як за мого часу з Онтарії їхали на Захід на фармерські роботи, пояснив я собі.

Подавала ґазета новинки про нові пісні вложені тими, а тими, про наукові винаходи, про новомальовані образи і ті образи зараз я бачив на стіні; повідомляла про заручини і то дуже кумедно. Приміром, Маруся Заокіпна з України заручилась з Леокардіо Ґарра з Мексико, або Ревека Шварц, (Єрусалим Палестина) буде віддаватись за товариша Ішіші з Йокогама Японії.

— Що за мішанина? — скрикнув я.

Богато писалось про балї, забави, пікнїки, несподівані приємности зроблені тим або тій їхнїми приятелями, але нічого не було про арешти, вбийства, засуди, війну, критику або напади полїтикерів на їхнїх партійних ворогів.

Менї ставало нудно чути про все те добро і щасливий настрій. Але нарештї дочекав ся і сумного: подавали опис умерших. Але дивно! Усї вони кінчили своє житє по за соткою лїт віку. Також повідомлялось, що під час перегонів човнами на морю коло Сан Франциско один човен вдарив другий і двох хлопців втопилось.

З мене було досить і я натиснув ґудзика, щоб «ґазета» замовкла. Тепер сидів і дивував ся з самого себе: роджений в дусї зла минувшини, чи зможу я жити з сим ідеальним народом?

— Ну, ми вже готові, мене дами і повезли до столу, на котрім не було жадного начиня. Посідали за стіл. Тепер завважив, що мої приятельки повбирались і просто сяяли своєю красою. На стінї про-

ти мене висіла таблиця з написом. «Хто не робить, той хай не їсть».

— Чи се у вас замість нашого «отченашу» висить? спитав я.

Але Ласи скрикнула до Ґледис:

— Як же ми для Піта дістанемо їсти? Він не має «робітничої картки?»

— Але він в стані хорого, відповіла Ґледис: Тільки я забула взяти про него «картку хорого»... Треба запитати шпиталь,—і Ґледис взяла в руки щось подібного до колишнього телефону і покликала якогось товариша Джорджа. За кілька хвилин в стіні розчинили ся дверцята і випала зелена картка.

— Тепер ми маємо обід і для вас, зраділи дами. Спитали телефонічно когось, що на сьогодні варено, вибрали собі що хтїли, а для мене Ґледис замовила щось специяльного, потім взяли ту зелену картку, додали до неї свої червоні і, поклавши у круглу пушку, кинули в призначену дірку в стіні.

За кілька хвиль обід був на столї, доручений тим самим відворотом в стіні.

— Чи у вас кухня під хатою.

— Ой, ні! засьміялись дами: Аж за мостами.

— Як же се воно? дивував ся я.

Нїчого дивного. Скрізь під містом попроваджені специяльні рури від кождої хати до мійської кухнї.

— Ну, а як хто хоче дома варити?

— Ті варять дома. Але таких мало і таке трафляєть ся часом, коли дуже близькі приятелї роблять собі родинну забаву... Тай пощо дома робити, коли все те, що ми любимо, є в нашій спільній кухнї... Але їжмо.

На столї було кілька потрав, садови-

на та напої, але ті потрави були без мяса, напої без алькоголю.

— То ви мяса не їсьте?

Дами скривились, наче я їх спитав чому вони не їдять смаженини з людини.

— Хто б же межи нами був таким, нелюдяним, що зарізав би худобину? сказала Ласи, а Ґледис, додала:

— Мясо шкідливе для здоровля.

— Але страви дуже смачні, дивував ся я не розуміючи навіть з чого вони зроблені.

— От у вас написано «Хто не робить, хай не їсть і не моглиб ви дати мені частину своєї їди, не турбуючись за «карткою хорого?» Дівчата знов випулили очи, наче я сказав, щось страшно неморального. Я зрозумів почервонів і став перепрошувати.

— Се наш єдиний закон! твердо сказала Ґледис вказуючи рукою на напис.

— Як же у вас відбуваєть ся праця на хліб насушний, і хто вам дає ті червоні посвідки роботи? Чи се ваші гроші?

Ґледис пояснила:

— Ми даємо ті посвідки один одному. Підчас роботи вибираємо собі на ту хвилю проводира і той роздає нам картки.

— А діти?

— Діти до пяти літ цілковито увільнені від праці, і їм видають сині картки. А потім діти теж потрохи роблять, аби призвичаювались до стану дорослих робітників та робітниць.

— Кільки годин робите денно?

— Се залежить, яка робота. В тяжких або неприємних роботах меньше; в лекших—більше. Взагалі в зимі, коли робимо в фабриках, робота триває дві години денно, а літом на жнивах робимо довше. Також на випадок чогось надзвичайного, як якась катастрофа, або нагла робота,

тоді робимо і по шість і більше годин. Такі роботи люблять дуже наші парубки, де вони годні показати своє юнацтво.

— А як відбуваєть ся у вас праця інтеліґенції?

— Се що? — незрозуміли дами.

— От така праця, як ваша: докторів, учителів, всіляких вчених.

— Ми вас мало розуміємо, що ви питаєте.... У нас неінтеліґентних людей нема.... — А що до докторів, учителів, а особливо всіляких аматорів науки та штуки, се позагодинна праця. Інтелектуальну працю ми робимо усї: одні роблять наукові досліди, ті пишуть книжки, треті різблять або малюють, ті удосконалюють машинерію. — Але на кусень хлїба працюють усї без винятку. Преціњь сї дві чи меньше годин праці, се якраз та потрібна нашому тїлу ґімнастика.

Мене се дивувало, як в них не було подїлу навіть після осьвіти.

— Звичайна річ, — відповіла Ґледис: Наші дїти та молодь усї дістають ту й саму загальну осьвіту, що рівна колишнім унїверситетам. А в той самий час спеціялїзують ся в кількох науках та фахах, кождий що собі сподобає.

— А як у вас фармері?

— Сїяне скінчилось, і робітники незабаром вертають домів.

Бачив, що вона мене не розуміла.

— Нї, я вас питаю про фармерів, властителїв рілї, що завжди сидять на фармах, пильнуючи збіжа та худоби.

— Ага?... Ви питаєтесь про тих колишнїх засланців, що сиділи на прерах по-милї один від одного, виплекуючи худобу та збіже для всіляких компаніїв. Їхнїх дітей там вже нема. Коли прийшла наша до-

ба колєктивізму, фармерів увільнено від терпіня сидіти в самотині в зимку в завіяних снігом хатах.... Тепер ми усі вибираємось на прери веснувати, на жнива та молочене, але в зимі лишаємо там тільки нашу машинерію.

— Так ви поробились, як ті птахи! засміяв ся я: В літі на північ, а в осени у ірій... От же ваші фармері жиють собі досить вигідно.

— Ви гадаєте, що у нас фармері, якась окрема кляса?... Клясового поділу в нас нема жадного. Ми всі робітники і всі фармері. Ціла земна куля се наше велике господарство. Ми на ній жиємо, ми її оремо, на ній стоять наші фабрики, — тепер старенька Землиця стала дійсною мамою цілого людства.

То було щось такого широкого, що мій мізок не годен був те все враз збагнути. Бачив тільки, що істноване людське було більш забезпечене, як за мого часу.

— А чи я знайду про себе роботу? спитавсь нерішучо.

— Звичайно. Тільки поздоровшаєте. Тепер тим не гризіть ся.

— І ви не боїтесь зайвого рота у вашім суспільстві?

— Чого ж нам боятись? Прецінь наші машини годні виробити стільки житєвого продукту, що ми моглиб навіть отримувати мешканців иньших плянет, коли вони там істнують.

У двері хтось шкробав. Ласи побігла відчинити. Увійшов полишений нами в парку медвідь.

— Ой, Урзусе! ти прийшов обідати? скрикнула дївчина і обіймила звіря за голову. Той замуркотів наче відповідав на

ту чулість.

— Чим же ви його нагодуєте? Прецінь він не має робітничої картки, — зажартував я.

— Ні, має.....

— Бавить ся з дітьми і помагає в тяжких роботах, де не мож ужити машин. Я його виплекала в маленькости і він тут у мене, як єдиний член моєї родини, — казала Ласи. (Пізнійше я довідав ся, що Ласи була сирота).

Урзус дістав свою пайку.

— Я роблю досліди над інтелектом медведика,—стала розповідати Ласи, коли ми скінчили обід і мене відкотили до гостинної.

— Урзусю, удар три.

Медведь зробив.

— Тепер пять — той вибив лабою пять.

— Чудово! скрикнув я.

Ґледис казала, що мені треба вертати до шпиталю, аби підлячи дальшій курації.

Я звернув увагу на хатне уряджене.

— А як ви дістаєте такі меблї, килими та убране? Се страшні гроші коштує!....

— За ті самі робітничі картки....

— Як?... Кількиж треба таких карточок, щоб купити таку роскіш?!

— Все, що ми потребуємо, ми дістаємо з наших спільних комор, тільки за показом звичайної картки праці того дня, коли що потребуємо.

Я дививсь на Ґледис, вилупивши здивовано очі.

— Нема нічого дивного. Ми наготовлюємо всего, що нам треба рівною працею і рівно дістаємо всї потрібні річі до житя.

Тепер ми попрацали Ласи; я потру-

сив за вухо її медведя, і Ґледис покотила моє крісло в напрямку шпиталю.

Сонце весело блищало понад містом.

Діти бігали улицями, поливали квітки, пускаючи з водяних тумб трискавками воду; мили також хідники та улиці. Сьміялись, кричали.

— Се їхня робота, сказала Ґледис.

— І забавка, додав я.

Але мені стало дивно, чому я не бачу жадних фір, ані автомобілів на улицях.

— Наші фіри он там, — вказала Ґледис пальцем в небо.

Я задер голову і здивував ся! Там в усіх напрямках снували літаки; а такі, як були за мого часу, і якісь величезні, подібні до цілих кораблів; а декотрі, видно тягарові, мов птахи несли під собою якісь тягарі.

— Он воно що? тільки й міг я вимовити: Так ви стали, летючою нацією!

Тепер я завважив, що на кожнім даху будинків стояли приватні літаки. Люди прилітали і відлітали з дахів. (Дахи були пласкаті).

— А як зробили з кораблями?

— Ми кораблів не потребуємо. Пощо нам наражатись на вітри та хуртовини, коли ми вільно і скоро перелітаємо понад океани.

Я був цікавий, як прудко летять теперішні літаки?

— Межи 250, а 500 миль на годину.

— Отже ви годні перелітати навколо землі за 4—2 дні! Се чудово!

Проминаючи хати, я завважив на дверях написи подібні до того, що був на одвірку Ласи. На одних стояли написи, що тут мешкає «дівчина» та і та, на дру-

гих, що якась «молодиця», там «парубок», той і той, а знов по иньших, що «товариш з товаришкою» ті і ті. Спитав я про се Ґледис, і знов почув нове. Казала, що кождий їхній парубок і дівчина дійшовши, парубок 20 літ, а дівчина 18-ть мають право зажадати собі від громади окремої хати.

— То у вас істнує вільне кохане, без жадного шлюбу? і подумав собі: оттут, певно, розпуста на висшу скалю.

— Звичайно, у нас кохане вільне, відповіла Ґледис, не знаючи, що я думаю.

— Ну, а як же діти? Чи вони знають, хто їхній батько? То у вас цілковито знищене чуте матері? і я був готовий сказати, що минувше столїтє, хоч в тім напрямку, було висше.

— Певно я вас не розуміла добре, — сказала Ґледис: Наші діти знають своїх батьків, бо жиють з ними, за винятком таких випадків, як сироти, або як батьки розійдуть ся, втративши одно до одного чуте коханя. Але такі випадки не так зчаста трафляють ся.

— То у вас істнує правний шлюб?

— Що се таке?... У нас істнує кохане. Ті, що покохались, проголошують свої заручини, а потім їх зводять до тої хати, що собі виберуть до житя.

— Коли ж у вас нема правного шлюбу, у вас певно чоловіки жінок, а жінки чоловіків кидають кілька разів на рік.

— Що ви, кажете! крикнула, з жахнувшись Ґледис: Сего в нас ніколи не буває..!

— Та як же коли у вас шлюбу нема?

— Ага, пригадую, що то таке - слово «шлюб»... А чи за вашої доби, приміром у Злучених Дерхавах, не кидали, не розводились по кільканайцять раз за житя?

— Що ж у вас звязує чоловіка з жінкою?

— Кохане! В нас вчать про кохане ще в школї; в школї, на роботі або на зїздах молодь знайомить ся між собою. Тодї батьки дївчини або хлопця беруть закоханих молодят собі до хати. Там їхне кохане зростає у вічну любов. Відтак поберають ся. А таке, як ви кажете у нас нема.

Так розмовляючи, ми вернули до шпиталю. Я дістав ся в руки учнїв медицини. Потім поклали мене спати. А лишаючи мене Ґледис нагадала, що у вечері я буду промовляти в клюбі ім. Ч. Дарвіна.

III.

Коли я прокинувсь, була яка шеста година. Біля мене не було нікого. Я сів на ліжку. Чув себе цілковито здоровим. Пробував встати на ноги. Стояв твердо, міг ходити. Але побояв ся. Сів на крісло і закликав. В кімнату війшло кількох хлопців весело до мене всьміхаючись.

— Де власне я? Чи се шпиталь, чи що се?

— Ні, се Медичний Інститут.

— А ви?

— Ми студіюємо медицину.

Просив їх розповісти про те, як в них відбуваєть ся наука. Довідав ся, що по робучих годинах вони студіюють в інституті під проводом визначних знавців медицини.

— Але дивлючись на вашу таку здорову націю, менї здаєть ся, що ви маєте богато до роботи? завважив я.

— Наш обовязок, яко докторів, пильнувати, щоб наш нарід не хорував.

— Се щось дивного? У нас доктори пильнували головно хорих та хіба такі вже хороби, як страшні пошести. Чи у вас богато хорує людей річно.

— Пересічно сто на один мілїон, відповів студент.

— Що ви кажете!? крикнув я: Так у вас в дійсности майже нема хорих!..... Скажіть, чи се наука поступила так наперед за сї послїднї сїмдесять років? Прецїнь за мого часу майже жадного не було здорового.

— Ні, медицина була так само висока за вашого часу, як і тепер, але тепер так відмінились людські обставини, що до-

ктори мають можливість побороти усї хороби і тримати націю при повнім здоровлю.

— Та й доктори тепер не ті, завважив другий товариш.

— Як, власне?

— Менї доводилось переглядати ґазети з початку двадцятого столїтя, де цілї колюмни були заповнені оголошенями патентованих медицин. Люди накуповували собі лїків, цілковито не знаючи складу своєї хороби і нищили собі здоровлє! Знов я читав, що тодї між докторами було богато безсумлїнних грошолюбців, котрі, ради того, щоб видерти з хорого більше грошей, лїчили їх не вилїчуючи....

— Яке злочинство! обурились молоденькі доктори.

— Але як у вас? Що вас заохочує бути докторами, коли ви не дістаєте за те жадної платнї?

— Як, що? здивувались вони.

Бути доктором се у нас велика слава! Прецїнь ми вартові здоровля людства. Ми та армія, що ринищуємо ті леґіони хороб, які позіставили нам минувші поколїня. І богато хороб, примірoм бацилї сухіт уже не істнують в світї! Ми доглядаємо, щоб людство було здорове, ми вчимо його як жити, в що вбиратись, що їсти, як робити, як забавлятись.

— Але й ми сего вчили! запротестував я.

— Так, але у ваших обставинах не всї могли поступати після докторських приписів. Приміром радили робітникови хорому на сухоти лишити працю і поїхати на курацію десь на полудне. А в него кілького дітей, жінка і грошей стає тільки на злиденний прожиток. Звичайно в таких випадках докторська рада нїчого не значила.

У минувшині доктори не могли дати помочи навіть тим клясам, котрі були більше-меньше забезпечені. Нервовість, що витворювались у вічній борні за втримане на становищу, уривала житє. Сивіли і лисіли завчасу; хороби, котрі косили свої жнива у робітничих дільницях через слуг діставались і в богацькі хати.

Тепер житє цілковито відмінилось. Їдять скільки треба, пють тільки добре до здоровля, сплять повні години, в хатах найдосконалійші урядженя що до чистоти та сьвіжого повітря... Санітарні відносини чудові.

Тепер я зрозумів усю велич докторського становища. Се були герої людства! Казав, що мав велику охоту прилучитись до їхнього гурту. Молодці радісними окликами повитали моє висловлене.

— Але ви не впоїть товаришови Пітови, що цілий сьвіт тримаєть ся на докторах, втрутилась в балачку Ґледис: Чи наші педаґоґи, малярі, поети, знавці рілї, будівничі, механїки, тощо, чи не славні вони так само, як Ескулапові учні?

Мусіли признати їй рацію. Ґледис цікавилась моїм здоровлєм. Казала, що я можу ходити. І от по сімдесять роках лежаня я перейшов ся по кімнаті.

— Тепер підемо до галї на відчит, сказала докторка.

— А ви? спитав я медиків.

— Ми будем слухати вашу бесїду тут, — відповіли вони.

— А то як, чи галя ім. Ч. Дарвіна у сім самім будинку.

Довідавсь, що галя десь на другім кінці міста десь за Лулу — островом, але вони будуть слухати мене через меґальофони, через ті самі прилади, що вживають

до «читаня ґазет».

— Ну, ходімо! взяла мене Ґледис за рамя.

Я гадав, що підемо пішки, але ми до дверей не пішли, а стали у елеватор, котрий виніс нас на дах інституту. Там, як на якім подвірю, стояло кількадесять літаків. Я ще ніколи не літав у своїм житю.

—Хто ж нас повезе? спитав Ґледис.

— А ви не вмієте кирувати?

— Ні......

— Так я вас повезу. Ґледис повернула колісце і літак попхнувсь на перед, скотивсь з даху і, махаючи наче птах крилами, полетів понад будинками. Літак не робив жадного тарахкоту, як колишні наші. Також не мав порухуючого пропилера. Я придивляв ся, де був ґазеліновий мотор. Не бачив жадного сліду і нарешті запитав Ґледис.

— Наші машини порухують ся геліократою*).

— Себто ви добуваєте свою моторову силу просто з сонця? Се мусить дорого коштувати.

— Товаришу! забудьте те слово «коштувати». У нас нема нічого «дорогокоштуючого», бо наші машини виробляють усе у величезній кількості. Не міряйте всего, що бачите, на ваші мізерні «гроші»....

Сонце стояло над Стенлі-парком, обстрілюючи своїм промінєм далекі снігові верхи Ванкувер — Острова. Під нами були доми та улиці; усе видно приватні мешканя, оточені красними садками та палідсадниками. Як далеко око сягало на схід усе зеленіли такі садки. Там блищала мов покручена гадина Фрейзер — річка

*) Силою сонця.

котючи, як і колись, свої сиваві води до хвиль океану. Напинав свій зір, щоб розпізнати Ню-Вест-Минстер.

— Деж він?

Ґледис показала рукою на схід в недалекім напрямку.

— Я нічого там не бачу окрім звичайних будинків та садків, як і в Ванкувері. Тай Ванкувера в дійсности нема....

— Тих міст, що були за вашого часу ви вже не побачите, хіба тільки Ню Йорк, Льондон та ще кілька цікавих місць полишених запро історичну вартість. А решту міст розбудовано.

— Як се ви розумієте?

— А так, що ті вузькі улиці ті високі будинки те все усунули, а наставили про кожну родину поодинчі мешканя. Ми хочемо повітря, сьвіжого, сьвіжого повітря, пахощів квіток та зіля і простору!

— Я б хтів споглянути на Сумас-прери, на Чиловак, на той віночок Британської Колюмбії.

— Ми маємо досить часу перед мітінґом. Полетімо туди — сказала Ґледис і повернула ще колїсця. Лїтак взяв трохи до гори і стрілою подав ся понад зеленими берегами могутньої річки. Навколо нас лїтала ціла ключа білих альбатросів, весело витаючи нас своїми криками. Ось по ліву руку з межи горбів допливає до Фрейзеру Пат річка. Там горбки подібні, до тих на яких колись стояв Мишен-Джонкшен. Ось Нікомен — Остров, пізнаю його по греблях понад берегами та по мостах до Дюдни.

— Колись тут фармері плекали богато курей?

— Курей пущено на волю. Чи не бачете, он вони білїють в корчах?

— Ви яйок не їсте?

— Фе!....

Мусів знов її перепросити.

На острові теж стояли мешканя, були красні улиці з хідниками, так, як і у Ванкувері. Власне міста не було ніде. Літак проніс нас аж до Кискадів, що урваним муром заступили долину. Як і за мого часу з гір котились срібними стьожками пінячі потоки і ліси вкривали урвища.

— Дивіть ся, дивіть ся! крикнула Ґледис вказуючи пальцем на один шпиль: які любі кізочки!

Побачив пару біленьких гірських кіз, що неполохаючись, дивились на наш літак. Ми летіли далї. Геть на полудне блищала, палаюча як грань, Сусас — гора, осяяна промінями сїдаючого сонця.

Враз на Сумас-прерах підвів ся перед моїми очима шерег величезних будинків на кілька поверхів. Дахи були пласкаті, а на них стояли виплетені з зелїза височезні башти з якимись чудернацькими приладами на своїх чубках. Коло будинків лїтало кілька величезних тягарових лїтаків. Видко було людей, що щось наладовували та розладовували.

— Се наші фабрики, — пояснила Ґледис.

— А чому я не бачу жадних коминів? Яку силу ви вживаєте, до порушуваня вашої машинерії?

— Геліократу... Прецїнь ви знаєте, що вуголь, дрова, або рух води — се втїлене соняшної енерґії. Пощож нам палити красні дерева, коли ми можемо туж потрібну нами силу взяти просто з промінів сонця.

— Завтра ми будемо мати більше часу і я обвезу вас по наших фабриках та складах, сказала далї Ґледис: Хоч тепер там

не так цікаво, як в зимі, коли вони в русі.

— А що роблять ті люди коло літаків?

— То забирають річи з головних складів у повітові, або привезли сировий матеріял до обробленя.

Наш літак ніс нас знов понад садками Сумас-прери. Подекуди було видко лани чорної ріллі.

— Що ви головно тут управляєте? запитав я Ґледис знов по коротенькій мовчанці.

— Що до господарки, так ми головно продукуємо вздовж цілого берегу від Юхону аж до Сан-Франциско садовину та огородину

— А як далеко є люди на північ на схід? За Лілует дистриктом уже нема нікого. Хіба під час вакацій ми любимо розїздитись по незалюднених гірських нетрах і якусь хвильку жити в обставинах минувших віків. Взагалі більшість людства мiстить ся на полудни, а на зиму майже усі туди відлітають. Тільки ми тримаємось нашого берегу через лагідність тутешньої зими, і через те що на полудни люди швидше старіють ся.

Тим часом ми летіли просто на захід. Сонце вже сховалось за шпилї гір Ванкувер-острова і повело їх сріблястими вінками. Море блищало потопаючи у синім півмороці. Літак спинив ся на даху якогось будинку

— Ну, ми приїхали, вилазіть, сказала Ґледис і як кізочка виплигнула з машини. Я зробив теж.

В тій хвилї до даху пристав величезний повітряний корабель з силою крил та шруб, а з него стало виходити товариство весело витаючи нас криками та маханем рук.

— Се зїзджають ся вас слухати. Бачите кілько лїтаків летить он з полудня та півночи? Я бачив кілька десять подібних повітряних велетів, що прямували до нас.

— Як з далеку сі люди?

— Зараз спитаємо, відповіла Ґледис.

До нас підійшла гурма товаришів та товаришок, з облич пізнав в них Японцїв.

— Коли ви виїхали з Наґазакі? спитала їх Гледис.

— Звідки? з Наґазакі? крикнув я у здивованю. Я думав, що то ті Японцї, що за мого часу мешкали у Ванкувері.

— Ми виїхали сьогодні в ранцї... Вас се дивує, товаришу? спитала мене легенька як метелик повна житя та гумору Японочка.

— Щоб вас бачити, тут будуть цікаві так з далеку як Мексико, Флорида та Гаваї.

Елеватори знесли нас у простору галю, в глибені котрої висів потрет Чарлеса Дарвина, а під ним стояла трибуна. З трох боків підходили незлїчимі ряди крісел.

— Як вам подобаєть ся наш галя? спитав мене один старий сивоголовий товариш, котрого Ґледис презентувала менї, яко доктора природознавства.

— Галя чудова, відповів я: Але знаєте, що мене найдужче радує?

— Що?

— А те, що новітні Анґло-Саксонцї почали шанувати старого Дарвина. За мого часу про него більше знали Росіяне та Нїмцї, як його рідні краяни.

— Tempora mutantur, homini mutantur*), молодику!

---

*) Відмінюють ся часи , відмінюють ся й

люди.

— Перепрошую! втрутилась в балачку Ґледис: Товариш Піт певно кількадесять років старший від вас.

Усї засьміялись. Галя наповнювалась людьмч. Прийшов заряд товариства дослїдників природи, до котрого належала та галя. Ґледис була теж членкою заряду, а присутнї слухачі здебільшого члени товариства.

Комітетові звернулись до мене:

— Ну, товаришу! ви маєте дати нам цїкавий відчит.

— Але, дорогі приятелї, заблагав я: Я не бесїдник і нїколи в своїм житю не виступав на трибуну.

— То нїчого.... Прецїнь у вас знайдеться пара слів про вашу добу та про ваші вражіня що ви відчули в нашім житю.

— Я вам пораджу, сказала Ґледис; скажіть про ваші засоби комунїкації про ваші вози, автомобілї, кораблї, тощо.

— Нї, я вже знаю, що я скажу, відповів я, похопивши собі гадку.

— Товаришко! давайте порядок; уже всї зїхались, прийшли до Ґледис гурма дївчат з відзнаками товариства на грудях; то були товаришки-роспорядницї. Ґледис взяла мене за руку і пішла в напрямку трибуни. Над трибуною висів якийсь прилад. Докторка стала говорити, і її голос виразно забренів у найдальших закутках галї, хоч там було принаймнї пять десять тисяч гостей. Вона пропонувала порядок дня зборів; а власне гимн людства, вечера, моя промова, знов сьпів, товариська забава; пів до одинайцятої спати. Порядок був приймлений одноголосно. Загремів десь в горі згук чудового орґану і потім з тих тисяч уст полялась піснял. Як сьвіт

сьвітом щось подібного не чули ані фараони, ані слухачі берлинської опери. По співі членки-роспорядниці викотили столики заставлені поживою і за хвилю уся громада живилась смачною вечерою. Дівчата обсіли мене з своїми столиками, і щебетали без упину. Один раз я був споглянув по галї. Скрізь була товариська бесїда, мов рій гомонів. Серце моє наповнилось невиразним чутєм благости, наче я по довгих роках розлуки знов опинив ся у хатині любої мами.

По вечері Ґледис презентувала мене зборам і я почав свою промову.

— Любі товаришки й товариші! ви жиєте в тім раю, про який мріло людство минувших тисячелїт, — казав я: Роджені в нових обставинах добробуту, в царстві розуму та братерства ви може і не відчуваєте тої незміримої цїни вашого устрою. Ви як дїти дійшовшого до маєтку працьовники. Минувші поколїня мучились, терпіли, гинули, заки не підготовили ґрунту під сей рай. Я радий що ви дійшли до сего, а ще більше, що ви не спинились на задоволеню певним здобутком, але йдете далї, далї розширяєте підбій роспочатий розумом тисячів,тисячів років тому взад. Щоб ви розуміли ріжницю ваших обставин від наших ось вам образ з минувшини; — і я почав малювати той образ:

Там далеко в Карпацьких горах, де поверхах гули столїтні смереки, в курній хатині, подібній до леговища звіря вродилась дитина. Вродилась повитана проклонами батька, що зайвий рот у хату. Мати заткала рот новонародженому шматком хлїбом, а сама мусїла йти на роботу на панське... Та дитина виросла. Пасла гуси, потім телята, потім худобу в

лісі; трохи ходила до школи, відтак трафила на те саме панське поле, на котрім сконав його тато. В літі тяжка праця, в зимі голод та холод були невідступними Петрусевими товаришами... Казали, що як дорoсте він двадцятого літа, заберуть до війська......

Як птахи перед наступаючою зимою тікають до Ірію, так тікали хлопці з своїх карпацьких полонин у далеку їм незнану Канаду. Втік і Петрусь.... І от він у Квебеку серед улиці нікому незнаний, нікому непотрібний, без зняня мови, без грошей в кишені.... І почались його муки в тій вільній країні... голод, праця через силу і гризота, без кінця, без краю. І гнав його страх за істноване усе далї і далї на далекий Захід. Там вхопивсь науки, аби хоч так себе врятувати. Але й та давалась нелегенько. Мусів заробляти кріваво в літі, щоб в зимі вчитись. Ніхто не помагав, ніхто не співчував, ніхто не приходив з словом розради. Ті, що вже видрапались на вищий щабель, дивились на него, як на непотрібного конкурента, а ті що були в стані рабів-наймитів заздростили і ненавиділи....

— Але тепер той Петрусь знов приходить у ту саму Канаду.... Але яка відміна! Його витають, його годують, його вбирають, лічать, і не тому що він щось, але тільки тому, що він людина і що трафив межи люди, межи люди нової висшої доби, доби колєктивізму.

— Чи ж розумієте, дорогі мої, тепер ріжницю межи вашою, а моєю добою? так закінчив я свою промову.

На очах тих добрих сотворінь блищали сльози. Вони витали мене окликами співчутя

— Вашу промову слухав цілий сьвіт,

сказала менї Ґледис і показала на прилади в стінї коло катедри:

Потім була забава. Складалась вона з того, що кілька акторів виступили з сьпівом, кілька поетів та поеток віддеклямували свої нові поезії, славний сьвітовий музика відограв спеціяльно на сей вечір приготований ним кусник; один вчений біольоґ дав маленький відчит про його винахід продовженя житя до двохсот-пятьдесять літ; сьпівали усї хором, і нарешті по десятій розлетілись геть. Блисші забрали до себе дальших. Мене і ще кілька гостей з Флориди Ґледис забрала до себе.

IV.

Я прокивнусь в семій рано. Чув, що в цілім домі був рух: ходили, балакали, сьміялись.

— То гості з Фльориди вже повставали. Може готують ся відїхувати. Треба піти з ними попращатись, — і я став вбиратись.

— Товаришу, Піт ви вже встаєте? спитала Ґледис зза дверей.

Я відповів, що вже встав і вийшов у коритар. У вікна вдирались рожеві проміня ранку. Ґледис показала менї двері до туалетової кімнати. Там було кілька товаришів з Фльориди. Вони купались, робили один одному масаж, голились та ґімнастикували. Забрали і мене між себе. Коли я глянув на себе у сьвічадо, з здиванєм зауважив, що я не така вже зжовкла египецька мумія, як був учора. Присутні товариші засьміялись з сеї моєї уваги і запевняли, що до кілька день я буду такий здоровий як і вони.

Коли ми скінчили свій туалет і повиходили з купелевої кімнати я спитав:

— Зараз відїздете домів?

— Ні.

— А чогож ви так рано повставали?

— Сема година се звичайний час, коли ми всї вже на ногах, мовляв: «Хто рано встає тому бог дає».

— Воно правда...... Але за мого часу робітники та фармері вставали в пятій, а мало що з того мали, — завважив я.

— Бо вони не робили на самих себе, відповів один з Фльоридян.

Ґледис кликала нас снідати.

Її хата була несогірше вряджена від Ласиної, тільки видно було присутність

докторки: на бюрку в гостинній стояв вишкіривши зуби людський череп, в куті шафи з блискучим докторським начинєм, на стіні великий образ представляючий дівчину з осяяним як сонце щитом; за нею ховалось людство, а від сьвітла проміня її щита тікали геть чорні сили хороб. Але в хаті, яко прикраси, на стінах висіли вінки з збіжа. Сидючи за столом, я спитав про се Ґледис.

— Се мій татко... Він дуже кохаєть ся в збіжу.

— Я б хтів з ним запізнатись, сказав я.

— Він тепер на сіяню на прерах, яко головний аґроном західно-північного збіжевого дистрикту.... Але ми сподіємось, що нині-завтра рільники прилетять домів.

По сніданку Фльоридяни десь телєфунували, питали Ґледис про робучі крила і потім гурмою пішли на дах дому, кажучи, що відлітають до роботи. Ґледис теж вбралась у щось подібного до колишніх овергозів, і була тепер, як рожеве хлопятко. Вона теж готувалась до роботи.

Я не міг бути трутом межи тими працьовитими пчілками. Сказав, що і я хочу щось робити.

— Ви ще в стані хорого, відповіла мені Ґледис.

— Який я хорий? Колиж я не годин чого тяжчого робити, так дайте мені яку діточу роботу.

— Ми летимо до складів, роспаковувати ладунки помаранчів, що вчора привезли з собою, сказали Фльоридяни: Летіть з нами.

— Добре, — згодилась Ґледис: По роботі я покажу Пітови наші варстати.

Я гадав, що знов полетимо літаками, але, коли вийшов на дах, побачив, що

моє товариство винесло з будки, що була теж на даху, якісь прилади подібні до крил, і попричіплювали один одному собі на спинах. Сі крила були роблені так, як у хрущів одна пара була нерухома до підтримуваня, а друга рухома до лету. Мотор встановляв ся летунові на спині, і привязував ся пасами попід пахи.

— А чому ви не їдете звичайними літаками? спитав я, коли й мені чіпляли подібні крила.

— Літаки завеликі, і колиб до роботи зїхались кілька тисяч людей то не булоб де їх поставити.

Показали мені, як пускати в рух крила, як летіти до гори та в долину, і шість Фльоридян з Ґледис злетіли з даху наче ті казочні анголи. Я бояв ся. Вони кричали щоб летів за ними. Тоді я потиснув ґудзик, і крила пірвали і понесли мене геть догори. Ґледис пігнала за мною, кричала як кермувати ними. Нарешті я вирівняв лет. По кількох хвилинах ми були вже на даху складу садовини на Сумас-прерах.

Геть в напрямку колишньої границі Злучених Держав ростяг ся шерег на кілька поверхів будинків попри дахи котрих висіли в повітрю величезні тягарові кораблі-літаки. Як рій птах з усіх кінців Фрейзер-долини зліталось робітництво на роботу. Ставали ногами на дахи витались весело один з одним, скидали крила і потім як військо ставали кождий до свого відділу.

Вчора мені здавалось, що сей нарід немає ніякої карности. Але тепер побачив, що в них така дисціпліна, якої не було за мого часу. Почув що когось ставлять на кандидатів.

— Хай буде нашим форманом (осаулом)

товариш той і той чулось по віддїлах.

До трох мінут формани були вибрані в кожнім віддїлї. Вони виступили наперед порадились пару хвилин між собою і потім кожний дав загад, що робити. Якраз тодї вибила на баштї восьма година. Формани розвели своїх людей до роботи. Мій віддїл, що складав ся з яких сто душ чоловік та жінок почав розладовувати Фльоридський лїтак з помаранчами.

Як та працювита комашня витягали вони пачки з тою садовиною підіймали ключами і спускали елеваторами в глибінь складу. Менї дали найлекшу роботу: рахувати, кільки пачок буде спущено у склад. Так минула одна година, формани дали знак і всї стали.

— Відпочинок пять мінут.

Ґледис підбігла до мене:

— Як вам, товаришу?

— Зле, відповів я.

— Чому?

— Та ви робите, а я дармую.

— Але і ваша робота нам потрібна.

— Пощо ж сї рахунки?

— Щоб не запровадити анархії (безголовя) в нашім житю. Цїла наша суспільність тримаєть ся на рахунках. Ми мусимо мати все на увазї кількість істнуючого в сьвітї продукту, аби бути забезпечиними, — пояснювала Ґледис.

Пять мінут минуло і знов почалась робота, скора, весела, приємна. Коли доходило до десятої, я вздрів знов ключі людей, що летїли з усїх боків в напрямку складів.

— Зміна... пояснив менї сусїд з Фльориди.

Новоприбувші подїлились на віддїли, так як і ми, вибрали заряд і, як наша го-

дина скінчилась, стали на наше місце.

Тепер наші формани дали нам посьвідки праці.

— Щож я можу за се дістати?

— Все що потребуєте, — сказала Ґледис.

— Навіть хату?

— І хату...

Люди, що належали до першої черги розлетілись домів. Фльоридські товариші мали по розладованю їхнього літака вдатись ще за ладунком наченя, до Япону. Ґледис повела мене показати склади та фабрики.

Елеватором спустились, у комори з яриною та садовиною. Сі комори були уряджені, як колишні склади-рефрижиратори; тільки сі були більші, з доскональїйшою машинерією, що тримала таку температуру, в котрій той фармерський продукт не псув ся.

Ґледис взяла одно яблоко з закрома і дала мені:

— Сі яблука зсипані сюди уже буде пять років.

Я скоштував його і здивував ся, бо було наче сьогодні з дерева.

— Чогож ви тримаєте їх так довго? спитав її.

— Ми маємо запасу усего, що треба нашому дистриктови на десять років наперед, — відповіла Ґледис: Се дає нам можливість покілька місяців на рік мати вакації. Се наша асекурація на випадки неврожаїв, та инших можливих катастроф.

Відтак ми оглянули инші склади з матеріями, убранем, меблями, начінем струментом, машинерією тощо. Що звернуло мою увагу, се було те, що усей той виріб був зроблений досконало по господарському, не так як наша колишня тандита,

що невстиг був купити, а воно вже й роспадалось та псулось.

— Ми робимо тільки про себе, сказала на се Ґледис.

Склади були величезні, що обслуговували цілий дістрикт від колишнього Портлянду аж до Аляски. Щоб їх оглянути забралоб яких два тижні часу.

Ми перейшли в сусідні будинки, де містилась фабрична машинерія. Там була тиша. Робітників не було. Ґледис казала, що їм вистарчає робити два місяці в зимі, щоб склади були . усим потрібним наповнені.

Але яка величезна ріжниця! Мені доводилось за мого часу працювати в фабриках Онтаріо. Там був бруд, брак чистого повітря, колеса та паси вічно були готові покалічити або відібрати житя. А тут — просто краса! Фабричні кімнати великі, високі, повно сьвітла, чисте повітре.

Паси та небезпечні колеса були аж попід стелю, а все, що могло б покалічити робітників на долині було зашите в футляри огороджене приладами безпеченства.

Сама машинерія дивувала мене своєю могутностею. Велитенські колеса-маховики, всілякі ваги та попихайла робили на мене вражінє, як слонь робить на крілика.

— Яка сила! яка сила! вигукував я, переходячи з одного варстату у другий: Я тепер розумію, що ви казали, що до обставин праці в вашім житю.

— Еге, се сила, — відповіла Ґледис, кладучи руку, на одно найблисше колесо: Ся сила зробила людство вільним! Гляньте, Піт, на ту довгу дорогу, що ми лю-

ди пройшли:

Ген там триста тисяч років взад мізерний малполюд ховаєть ся на гиляках тропічних дерев. Він навіть не сьміє зійти на землю, бо земля належить страшним, лютим драпіжникам.

А ось зачалась ледівцева доба. Сніговиці гуляють на цілій північній півкулї. Тропічний лїс замерзає; Мамути гинуть, і вітер нагортає над ними білї могили. А людина? Он вона шукає захисту в печері. Але ту печеру забрав собі драпіжний медвідь. Медвідь роззявив пащу і йде на него підвівшись на заднїх лабах, щоб зїсти нашого предка. Той в страху хапає в руки камінь. Почалась борня, і медвідь з розваленою головою падає під ноги людини. Медвежа печера стає першою хатою людини, медвежа шкіра одежею; медвеже мясо — їдою. Колись добре сотворінє, що живилось плодами дерев, тепер хижою звірюкою ходить по завіяних снїгами лїсах шукаючи крівавої здобичі. В його руках камянний молот, — людина вийшла завоювати цїлий сьвіт.

І довго, довго тяг ся той підбій. А мук, а праці, а слїз, а крови! Боролись з студеню та спекою, з голодом та хоробами, з всїлякою звіриною. Взялись поборювати й самих себе, їли один одного і завойовували сьвіт. Щоб те завойованє було певне неволили один одного: рабство, панщину, наймитцтво встановлювали. Але все з батька до дитини переходила казка, що прийде хвиля, що спинять ся усї ті муки, що кров і сльози перестануть литись, що природа підляже людинї, що прийде «рай» добробуту, братерства, згоди.... І от він, той рай, прийшов. Прийшов не через мрії пророків та месій,

але ось через сі машини! — і вона вдарила своєю гарною рученькою по блискучій поверні маховика.

— Бачите, се сила людства зібрана з усїх минувших тисячелїть. В підвалинї її лежить молот перечної людини; в них мука рабів, кріпаків та пролєтарів, в них думки мілїонів голов! Се спадьщина минувшини. Доки стоять сї машини готові кождої хвилї працювати після загаду нашого мізку, природа є і буде нашою покірливою слугою!

Я слухав Ґледис і був захоплений! Яка чудова сполука: розуму, сили та краси!

— Я розумію тепер! скричав я: Людство, замість того, щоб дїлитись на кляси і запрягати одну клясу до роботи, тепер сими залїзними рабами заступило наймитів, і усї стали властниками сьвіта.

— Тепер здійснив ся той демократизм, про котрий так богато говорилось за вашого часу, — додала Ґледис.

З глубокою повагою дивив ся я тепер на тї зелїзні велити, вони здавались менї богами творцями житя.

V.

Оглядати усі фабрики ми не пішли, бо все одно за один день не оглянулиб. Була вже дванайцята година. Ми вбрали з Ґледис крила і полетіли до її хати обідати.

Сідаючи за стіл, я був невиразно щасливий: сьогодні я їв моїми власними руками зароблений хліб.

Але я ще був як у мішку: богато річей булс мені незрозумілих.

— Я не розумію хто рядить вами і всіма роботами? сказав я Ґледис: Чи маєте який сталий парлямент та уряд?

— Такого уряду, як у вас був, у нас нема.

— А як же з роботами з правами?

Ґледис поставила передімною кухлик з солодким напоєм:

— Наші головні права були встановлені зараз по соціяльній революції і від того часу мало що до них додали або відмінили. Але ті права тичать ся головно економічних взаємин та індустрії країн цілого сьвіта, а також ся загальна установа «Хто не робить, хай не їсть»...

— Але ж ви не ангели і мусять бути межи вами непорозуміня, хоч сусід з сусідою. Хто вас судить?

— Такі дрібнички як і взагалі економічні справи кожної «улиці» ми розвязуєм на місцевих зборах «улиці»... Економічні справи «міста» на мійських зборах. Далї маємо збори дистриктів. Примїром ціла Північна Америка розділена на сто дистриктів. А цілий сьвіт поділено на пять «континентів» враз з островами. Від «улиції» аж до цілого «сьвіта» у нас вибрані комі-

тети; уличні, мійські, дистриктові, континентові та сьвітовий.

— Певно ті члени сьвітового комітету вдають з себе таких фараонів, що всї бувші царі на купу того не потрафлять!

— Товаришу! крикнула Ґледис: що ви кажете? Сї комітети се тільки символи загального порядку. Рядить нами статистика...

— Що? перебив я її.

— Статистика... обрахунок. Наші аматори статистики повідомляють цїлий сьвіт про економічний стан на земній кулї, показують кільки чого бракне, щоб всї були задоволені та наперед забезпечені. Ми всї се розуміємо і пристосовуємось в своїй працї та житю після вимог статистики. Від неї залежить час нашої працї в головних роботах і в фабриках та на полю.

— А хто рядить такими роботами, наприклад, що ми сьогодні робили?

— «Уличні» та «мійські» комітети що вечера вкладають розклад працї на другий день; кільки робітників з котрої «улицї», чи «міста», мають робити те чи те і кільки годин. А що-дня кождий з ґазети довідуєть ся куди він призначений до роботи..... Порядок і лад та добробут який ви у нас бачите залежить не від складу урядів, але від системи нашого економічного устрою та від виховання нашої людности. Школа впоює в дитину усї права та обовязки та обичаї нашої суспільности і тому ми непотребуємо «сильного» уряду, як було треба колись.

Коли ми так розмовляли, почули що на даху щось гуркнуло і за хвилю хатнім елеватором спустив ся до кімнати пристойний чоловік, кремезний як медвідь, з рожевим троха загорілім на сонцї обличчем з

сивими вусами та чубом.

— Татку! крикнула Ґледис і повісилась йому на шию руками, засипаючи поцілунками.

Чомуж ти не зателефонув, коли приїдеш? питала дівчина.

— Я хтів зробити тобі несподіванку..... Як ся маєте, товаришу, Піт? повитав мене.

— Товаришу, се мій тато, Ешлей Колман....

Я був дуже радий бачити Ґледисиного батька, преці́нь чув від неї про него цікаві річи. Уся його постава зражала в нім дійсного господаря—фармара.

Донька посадила батька за стіл, взяла від него робітничу картку і замовила йому обід, усей час щебечучи про мене, про ту мою бесіду, про сусідські справи, тощо.

Старий звернув ся до мене:

Я слухав вашу промову в телефон, і бачив також ваш образ..... Мені дуже приємно з вами запізнатись.. .

Я спитав його як йому поводилось на веснованю.

— Чудово! і очі старого запалали милим огнем: Чудово! Як там тепер хороше на наших прерах! Безкраї степи, синє небо, ясне сонечко і щебетанє жайворонків та шпаків. А вітер з Монтани такий пахучий, такий житетворчий! А скрізь по полю, по тім неокраянім просторі орють, боронять та сіють від раня до ночі наші машини. Під моєю кермою було сеї весни півтора міліона тракторів найбільшої сили. Тепер ті простори Альберти, Саскачевану, Манітоби та Дакоти вкрили ся молоденькою яриною.

— А як з посухою та морозами? зації-

кавив ся я, пригадуючи собі, як ті два явища природи нищили фармерську працю за мого часу.

— Посухи ми не боїмось, бо скрізь маємо готову воду до підливаня, а що до морозів, так ми їх уникаємо тим що вчасно встигаємо скінчити сіянє. А на морози, головно в початку серпня, ми маємо «фумоґени», се такі прилади, як колись Німці вживали на своїх цепелинах до робленя хмар з диму. Коли бачимо, що в ночі заносить ся на мороз, ми робимо дим по цілій країні і так охоронюєм свою пшеницю....

Ми довго сиділи за столом, слухаючи Ґледисиного батька про величезний поступ в рільництві. І що було дивного, що усе здебільшого те було винайдено вченими ще за мого часу, тільки через брак капіталу фармері не могли тоді того здійснити. А тепер, коли нема приватної власности на засоби продукції, коли ціле людство бере участь у хліборобстві, те все впроваджене в житє.

— Але сего року ми скінчили встановляти над ланами сонця, — росповідав далї Ґледисин тато.

— Що? скрикнув я.

— Штучні сонця, — відповів той: Се такі величезні лїхтарні, котрі засьвічують ся в ночі понад нивами. Вони порухують ся з сходу на захід і продовжують в ночі роботу сонця; з того збіже в два рази борший доходить. Отже тепер я сподіюсь, що ми скінчимо жнива сего лїта десь в кінцї липня.

— Чи ті «сонця» і гріють? — зацікавив ся я.

— Що до огріваня і красшого зросту рослин ми вживаємо електрику пущену

бездротово по ланах. Водоспади Нїяґари та такі меньші як на Виннїпеґ-рiцї, дають нам ту потрібну силу попри геліократи.

Урядити ті сонця забрало шмат часу, але тепер непевний клїмат Саскачевану та Альберти нами поконаний.

По обіді я перейшов до бібліотеки, щоб не перешкоджати Ґледис та її батькови в їхній приватній розмові.

Там я став переглядатаи звої «книжок». Один мене зацікавив. На нїм був напис: «Історія Соціяльної Революції». Я вклав звій до більофону, сів у крісло з бильцями і став слухати історію того часу, коли я лежав як грудка леду, не відчуваючи подій в сьвітї.

Там росповідалось, що перед соціяльною революцією в Америцї, а головно в Новій Анґлїї, відбулось кілька революцій з причини голоду та безробітя. Одного разу навіть члени I. W. W. були захопили в свої руки владу в Злучених Державах. Та хоч захопити владу в свої руки зуміли, та втримати не були годні. З того, почалась анархія, розбої, убійства. Через повне безладє повстав по містах страшний голод. Запалені індустріялїсти взялись до переслїдованя навіть інтелїґенції. А тих соціялїстів, що сказали, що робітнича кляса в меньшости і що революцію здусять фармери з заходу та недорозвинене Мексико, — тих ще дуще переслїдували, ніж капіталїстів.

Та так сталось, як соціялїсти пророкували. Змучена анархією та голодом людність Нової-Анґлїї радо повитала Джана Рузвельта, коли він на чолї з кавбоями з Тексасу та Мексиканцями вступив до Ню Йорку. Мексиканці справили кріваву купіль індустріялїстам, а онук Рокефе-

лера відправив на пятій евені богослужене «в подяку за визвіл з рук вандалів».

По тім погромі американське робітництво звернуло свою увагу на науку соціялістів, зрозумівши, що революцій робити не можна, що революції приходять самі після відмін у економічних основах людського житя. Американське робітництво зрозуміло, що воно тільки сила, а що йому бракне ще господарської практики, щоб вміти рядити відібраною спадщиною по капіталізмі. Тоді робітники вхопились науки, стараючись витворити як найбільше своєї власної інтеліґенції. Се пішло їм досить скоро. До пять років мали тисячі інтеліґентних пролєтарів.

І Американська буржуазна інтеліґенція, ті «медлмени», почали більше числитись з зростаючою сьвідомостею робітництва. Богато з них пристали до соціялістичної партії.

Тим часом знов роспочалось велике безробітє... Та тепер американський пролєтар уже був сьвідомо готовий до того лихолітя.

Тільки завважили про наступаючу біду, соціялістична партія проголосила відозву під заголовком: «Будьмо готові!» Коли властителї хтіли замкнути фабрики, робітники відмовились з них вийти. В полудне уже було знане, що у Вашінґтоні уряд зрезиґнував, і президент покликав міністерство з самих соціялістів. Сей уряд покликав зараз усі мійські ради заопікуватись, щоб у цілій Америці нікому не забракло їжі, одежі та хати. До тижня зїхалась установча рада.

Прихильники приватної власности підбурені та підплачені американськими мілїонерами пробували знов викликати анар-

хію і звести ту революцію на ніщо. Се їм не помогло. Більшість американського народу (наймити та рентівники фарм) їх не послухали. А установча рада, щоб вбити вплив приватної власности, — скасувала гроші, перебрала на власність народу цілу країну враз з людьми, хатами, машинерією, фабриками та землею і водою. Усїх змобілїзували до роботи, і до місяця та стара Америка стала тим колись вимріяним Ельдородом.

За Америкою пішла Канада, і одна по другій нації цілого сьвіта. Держави були скасовані, і з поділу на кляси та нації, сьвіт став одною півторабілїоновою родиною вільних та рівних правно і економічно людей.

Я сидїв в кріслї, роздумуючи над тим, що прочитав, коли враз почув чіюсь руку на моїм плечі. Озирнув ся. В мени за плечима стояла з веселим усьміхом Ґледис. Її лице знов нагадало менї моє нещасне кохане.

Читанє історії, а тепер її обличе враз вернули менї спогади про мою минувшину. Здавалось, що се було позавчора, що Баси віддалась, і я від роспуки негодин витримати.

Я схиливсь головою до бильця.

— Що з вами? спитала дївчина.

— Нїчого.... старі вразки....

— Ідїть сюди... сказала вона і повела до гостинної кімнати, до столика, на котрім стояла мертва людська голова: жовта кістка, неприємний усьміх щелепів і рядок пльомбованих зубів.

— Чія се? спитав я.

— Се та основа на котрій трималось колись те личко, котре й досї завдає біль вашому серцю.

— Бася! скрикнув я, хапаючи до рук череп.

— Се Басин, — відповіла потихо Ґледис.

Я глянув на неї.

— Я нарочито дістала сю мертву голову моєї баби і тримала, щоб показати вам.

— Дякую! Тепер я відчуваю, що її нема... Так от що я кохав, — і поставив той череп назад на стіл.

— Ні ви не се кохали, — сказала Ґледис: Ви кохали житє, а кістки се тільки, як те залїзє, на котрім тримаєть ся цегла будинку.

— Се мене мало потішає... Коли я кохав в нїй житє, так його вже давно нема, воно зогнило і прапало.

— От як? а ще студент медицини? Чи-ж житє гине? Чи ви не є продовженєм мілїонів своїх прадідів з минувшини? Що сї кістки? Се так як шкаралупа в котрій сидить слимак. Сі вапнисті рештки позістають, але житє жиє й жиє в слїдуючих поколїнях.

— Отже Баси жиє у вас? скрикнув я, дивлючись на Ґледис.

— Жиє, відповіла та.

Я глянув на неї; жаль наповнив моє серце. Я пішов раптово до бібліотеки і впав на канапу.

Баси і Ґледис зливались в моїй уяві в одну особу... Пощож привернено мене до житя? Аби знов страждати?

А Ґледис так як не розуміла, (або вдавала, що нерозуміє, що зі мною дієть ся, і, прийшовши до ґабінету, питала:

— Що ви гадаєте робити пополудни?

— Перша річ порадите менї в справі помешканя....

— Ви можете мешкати в нас, — перебила вона мене.

Ні! Я не хтів.

Ґледис переконувала лишатись в них. А коли побачила, що усї її переконаня на марне, сказала:

— Добре. Тато відпровадить вас на засїдане «уличного комітету».

Її батько тоді спочивав по довгій подорожи зробленої літаком з прер. Коли він встав, Ґледис росповіла йому моє бажанє, і старий зараз згодив ся відпровадити мене до заряду «улиці». Я красно подякував докторці за усю її добрість, але що до приверненя до житя, так сказав, що волів би не воскресати...

На сї слова та тільки глянула менї в очі таким сумним поглядом, наче казала:

— Нащож ти мене мучиш? і додала словами: Сподіюсь, що ви, Піт, не забудете, де двері в нашій хатї.

Звичайно я обіцяв приходити. А в собі поклав десь так зашитись, щоб більше з нею не здибатись. Коло дверей, де ми прощались стояло велике сьвічадо. В нім я бачив її красу і свою мізероту.

— Ні, ти не зробиш з мене забавки, як твоя прабаба Баси, думав я про себе, йдучи з її батьком до комітету.

Комітет містив ся кілька бльоків від Ґледисиної хати. Там ми подибали трох старших товаришів.

Ґледисин батько росповів їм, про моє бажанє помешканя та роботи.

Спитали мене, де я хочу, щоб поставили менї хату. Я про власну хату ще не мріяв.

— Так поки що ви можете мешкати в котрім будь клюбі нашої молоді.

Довідавшись, що богато з нежонатих хлопців та парубків любили мешкати

при купі в будинках, де містив ся клюб того товариства, до котрого вони належали.

Я просив відпровадити мене до клюбу студентів медицини.

В клюбі було зо дві сотки молодиків. Кожен мав окрему кімнату; дуже близькі побратими мешкали і разом. Кімнати до спаня були горою, а сподом галї до науки, бібльотека, хемічна лябораторія, галї до фізичних вправ та басейн до купелї.

До клюбу я трафив уже самий. Коли увійшов до середини, хлопці повитали мене радісними окликами та своїми студентськими співами та жартами. От як молодь. За кілька хвилин я вже мав і побратима, звав ся він Джов Веригин, нащадок колишнього проводира «Духоборів». Лице та атлетична постава зражали його походженє, але його канадийська анґлійщина була перфектна. Пізнійше я довідав ся, що він знав добре і московску мову, котра заховалась в його роді традицийно, як і в инших нащадків «Духоборів», що полишились на віковане в Канадї.

Джов забрав мене і повів показувати їхню лябораторію та його біольоґічні досліди.

У лябораті ми так захопились мікроскопами, що не счули, як уже й смеркло.

По вечері робили вправи. Потім прийшов запрошений учнями один старий славетний доктор; слухали його відчит. В одинайцятій пішли спати. Ми з Джовом умовились мешкати в його кімнаті.

Лежучи в ліжку, знов пригадав собі Ґледис та Басин череп. Тепер ясно розумів, що «то» було колись давно, давно.

— Мудра дївчина! Колиб не показала менї тих кісток, яб усе собі уявляв, що

моє заморожене тривало одну ніч і нудив ся б за Басею. То було давно, давно. Долів ту минувшину, треба почати нове житє!... .

З такими думками я заснув.

VI.

Минуло кілька днів. Я уже призвичаїв ся до нових обставин. Працював, вчив ся, забавляв ся, так як і усї. Старші товариші доктори припильнували мого здоровля. Чув себе міцним, — хоч з медвідем поборотись. Лїтав з товариством на пикник до колишнього Сан-Франциска і оглядав те тепер покинуте людьми місто. Враз з Джовом робили екскурсію на Ґрейм-острів ради ботанїчних дослїдів тамошньої фльори. Ґледис кілька разів запитувала мене в телефон про моє здоровлє... Я відповідав чемно, але тримавсь здалека. Хоч Джов і усї решта дорослих хлопців були закохані; і час від часу ми довідувались, що котрийсь з поміж нас діставав від громади хату і «йшов на власне господарство.»

На пятий день мого житя в клюбі, коли я, як звичайно, прокинув ся в семій годинї, щоб іти до роботи і став будити Джова, той сказав менї, що сьогодні «семий день».

— Неділя? спитав я.

— Сьогодні не робимо, відповів той.

По снїданку я спитав Джова:

— Отже, коли ви обходите «семий день», так певно ви маєте якусь релїґію? До котрої церкви ти належиш?

— Таких церков, як були за твого часу, тепер на сьвітї нема.

Я зацїкавив ся.

Джов росповів менї ось що:

— Ти знаєш, що релїґійні погляди людей відмінювались з відміною економічних та громадських відносин. Католицизм був вірою февдалїзму, всїлякі проте-

станські церкви проявою капіталїзму. Про ті часи вони були «історично потрібні» на певнім щаблї розвитку суспільства. Католицизм був чорною плямою на мізґах людства, як була чорна сама паньщина; протестантизм був кривобоким церковним демократизмом, як кривобоким демократизмом був цїлий капіталїзм.

Католицизм упав невдовзї по великій европейській війнї. Італїяни сами нагнали римського папу. Тодї він утїк до єдиної ще католицької країни — Канади. Та папа без Риму незначив нїчого. І послїдний папа скінчив своє житє у домі божевільних коло Торонта. Він звариював на тім, що нїби Бог Отець і Бог Син повмерали і він проголосив себе богом.

А протестанти дотримались до самої соціяльної революції. Через те, що багато з протестантських проповідників взяли чинну участь в соціяльній революції на боцї пролєтаріяту,—їхнї церковні орґанїзації пережили ту соціяльну хуртовину.

Але вільна школа основана на дарвінїзмі, марксїзмі, тощо, повалила і протестантизм. Жидівська «Біблїя» згубила свою гіпнотизуючу силу «божої» книги. Її стали студійовати тільки яко збірник семицької мудрости; так само сталось і з христіянською Евангелією. Учене Ісуса з Назарету очистили від містицизму та див і цікавлять ся тільки як палкою наукою братерства та любови.

— Ну, а віра в Бога?

— Під «богом» ми розуміємо тепер загально сконденсовану ідею усїх наших ідеалів.

— Чи молитесь до него? Чи будуєте йому церкви?

— Нї! Ми в сїм випадку тримаємось

Ісуса та Авероїса: Коли дійсно «Бог» істнує, так він не потребує людьми поставлених буд, коли найчудовійшим храмом його є цілий сьвіт. «Бог» і наших молитов не потребує, бо ж ще Ісус сказав, що «Бог» швидче знає, що нам треба, нім ми його попросимо. Але новітні науки потвердили думку середновічного Араба Авероїса, що «бог» в житє людське не втручаєть ся, що ми частина природи і все, що з нами дієть ся і що ми дїємо залежить, від загального сьвітового розвитку. Отже, як і Авероїс, ми пізнаємо природу, щоб поступати після її прав, а се дає нам добробут і щастє. Ми боїмось «гріхів» перед природою.

—А се що? спитав я Джова.

— Нищенє себе, або другого, або громадянства тілесно, морально або матеріяльно. Тому в нас нема зла вашого часу: нема піятики, куреня, проституції, злоби, глузованя, наріканя, оббріханя, пониженя, обсьміяня, не кажучи вже про такі неможливі у нас річі, як бійка, убивство або самосил та силованє.

— Колиж у вас в дійсности нема релїгії, пощож вам обходити «семий день»?

— Перш, се робить ся після переказів. Вдруге, се й потрібне. Ми потребуємо раз на сім день облишити усї наші думки про господарство та науки і відпочити тїлом та інтелектом. У нас семий день про фільософованє. А се фільософованє і є «нашою релїгією». Прецінь «релїгія» се повна кількість особисто та суспільно моральних зобовязань людини відносно себе та громади.

— І такої гадки у вас усї?

— Загально усї. Але маємо клюби таких фільософів, що конче намагають ся ви-

шукати в сьвіті щось «надприродного». Вони в нас подібні до тих диваків, що за твого часу хтіли комунїкувати з мешканцями на Марсї. Та вони нікому прецінь не шкодять.... Чи хочеш піти послухати бесїдника в товаристві ім. Мельхицадека? закінчив Джов.

— Цікаво!... усьміхнув ся я.

— Чого усьміхаєш ся? спитав Джов.

— Та пощож вам сї збори, коли у вас віри нема...

— От всадив собі в голову ту віру... Замість віри ми маємо знанє. А фільософські збори ми потребуємо, щоб бесїдами наших проводирів зміцнювати в нашій нації силу громадської єдности, зміцнювати розумінє братерства та наших суспільних установ.

Я мусїв признати Джовови рацію.

Промова бесїдника в товаристві ім. Мелхецадека зробила на мене величезне вражінє. Він говорив на тему: «Один за всїх і всї за одного».

З зборів вертались ми пїша. Сонце вже просто припікало. Товаришки як мак цвили. Ми запросили усїх їх до себе до клюбу на обід, а потім красно бавились музикою, сьпівом, деклямаціями, — тощо.

Слухаючи вечірню часопись, почули ми алярмуючі вісти: В горах снїг топить ся з нечуваною скоростею; Фрейзер-ріка так піднеслась високо, що кождої хвилї може порвати гатки і заляти декотрі місцевости на схід від Ню-Вест-Минстра. В ґазеті був поклик бути готовими до боротьби з повінню.

В десятій у ночі заалярмували дзвінки. Телєфони подали коменду «улучних», «мійських» та «дистриктового» комітетів вирушати на поміч островам на Фрейзер-

річці де вода уже розірвала греблї.

Счинив ся рух. Хлопці загукали, немов готувались до штурму на ворожі окопи. За хвилю нас несли крила в напрямку островів. На дворі було як у день. Величезні прожектори осьвічували цїлу долину аж по самі Каскади. У повітрю линули наші тягарові велити, несучи в своїх «пазурах» потрібну машинерію, або ладунки цементу та каміня.

Коли я вздрів бурхливі, сиві хвилї ріки, що з невтриманою силою котили до океану безмір води, серце моє затремтїло:

— Деж ми годні стримати сю стихію? крикнув я до Джова, що летїв попри мене.

— Стримаємо! гукнув той.

— Стримаємо! відгукнулось громово по цїлому небу.

Сей відгук був міцнїйший від збунтованої ріки.

Вода розмила гатку на якої пів милї і її хвилї поволї заливали остров. Ми встановили одні машини випомповувати воду, а другі класти нову греблю. Камінє та цемент пішли в рух. З десять тисяч народу злетїлось на алярм. Влаштувались, і боротьба з рікою пішла хутко наперед. Літаки сипали землю, камінє, цемент, нова гребля уже зявилась подекуди, мов якийсь дивовижний змій виставив з води свій хребет. Я стояв коло помпи на греблї. Межи людьми, що працювали неподалеки мене завважив я Гледис. Вона стояла на свїжозробленім насипі. Враз хвиля той насип розірвала і, схопивши Гледис, понесла її попри беріг на глибінь. Та тільки йойкнула. І сталось се так раптовно, що нїхто не завважив того, звернувши увагу на розір-

ваний насип. Я крикнув Джовови і скочив в ріку навздогін Ґледис. Надогонив її, але нас обох пірвала головна течія, і ми опинились серед річки. Тримав Ґледис за коси і кричав до неї:

—Не лякайтесь! товариші нас врятують! Але мої сили слабли у зимній воді. Та враз щось мене штовхнуло в плечі. То плив повз нас корінь. Вчепились за него, і так нас несла шалена течія.

Тимчасом по воді лягли проміня прожекторів.

— Нас шукають, шепотів я дівчині.

Не забаром Джов з кількома товаришами здогонив нас на крилах і вихопив з води.

Мокрих та змерзлих занесли вони нас до хати котрогось товариша коло Дюдни. Ґледис положили в ліжко, а я, перебравшись в сухе, хтів знов вертатись до роботи.

— Перш, ви мусите відігрітись, — спинили мене товариші: А в друге, нема чого туди вертатись, бо гребля вже направлена.

Тепер я мав нагоду побачити на практиці, що значить належати до «родини цілого сьвта». Телефон в хаті не вмовкав; все питались про Ґледисине та моє здоровлє. Близші сусіди напхались до хати, що не було де обминутись. Тільки звичай не робити з ночі дня розігнав їх по хатах спати.

Коли всі забрались, товаришка господиня хати сказала, що Ґледис хоче мене бачити. Я пішов до тої кімнати, де вона лежала. Коло її ліжка сидів старий Колман. Він, з великим зворушенєм стиснув мені руку.

— Дякую вам!... Дякую, що врятува-

ли моє молоде житє!... (Він, як і всї тут, вірує в несмертельність через дїти).

Я щось мимрив про «обовязок», що віддячив ся Ґледис за те, що вона мене до житя привернула.......

А Ґледис простягла до мене свою білу рученьку і, взявши мою, глянула менї в очі глибокопронизуючим поглядом, в котрім була подяка і якась туга, що дійшла аж в глибінь мого серця.

Старий вийшов до другої кімнати, а я сїв коло лїжка на кріслї.

Джов гукав на мене зза дверей, чи хочу я вертати до клюбу.

Я хотїв іти.

— Лишіть ся ту, заблагала Ґледис.

Джов відлетів самий, а я лишив ся.

Її рука була в моїх долонях; її погляд у моїх очах. Якусь хвилинку ми мовчали.

— Чому ви від того часу нї разу не зайшли до нас? — запитала вона.

— Так.... не мав часу....

— Кажіть правду!,...... .

— Я не хтів, щоб... Беси знов..... насьміялась з мене.. проказав я.

— Беси?.... Що за Беси?

— Ваша баба....

— Баба?

— Еге!.... та Беси, котру я кохав і кохаю без тями......

— Алеж вона давно вмерла.....

— І жиє тепер, хоч частинно жиє в Ґледис.

— Так ви кохаєте в менї вмерлу?

— Нї, ваші риси лиця тільки нагадують її, але я кохаю.... тут я завважив, що майже виявив таємницю свого серця і замовк.

Але слова були сказані. Кінець ре-

ченя Ґледис зрозуміла, хоч було й недокінчене.

І сталось.....

Вона росповідала, що, ще коли я лежав заморожений, а вона вичікувала дня мого розбудженя, вона вже кохала мене за мою самоносьвяту науці, за муки мого серця розбитого її прабабкою. Довідав ся навіть, що вона того й досі не віддавалась, бо чекала на мене.

....

По випадку з Ґледис і наших заручинах старий Колман забрав мене до себе. Проголошене мене і Ґледис пібраними мало відбутись на «червневім сьвяті». Те сьвято наближалось, і молодь, що була до пărованя, чи як у нас казали «на порі», робила заручини. Від червня до жнив звичайно майже всї діставали вакації і се була добра нагода для молодих пар відбути перші місяці свого щастя. (Хоч се не була загальна установа. Декотрі побирались, коли було їм вигіднїйше.)

Ґледис чекала до червня.

Тут треба пригадати, що я з Ґледис, як і всї заручені, мусів ставати перед комісією докторів, котрі оглянули нас що до здоровля тілесного та інтелектуального і видали нам дозвіл до продовженя нашого житя в наших дітах.

Се робилось про те, щоб забезпечити націю від родженя калїк. Ті, що недіставали дозволу комісій на виданя нащадків, могли також пібратись, але їм не вільно було мати дітий. Та таких шлюбів майже не трафлялось; з одного боку через те, що нація була здорова майже в усїх своїх членах, з другого й тому, що здорові калїк не хтїли, а калїки бридились калїками. Побиратись вільно хлопцям від двад-

цять, а дївчатам від вісїмнадцять лїт.

Право працї та право росплоду були невблаганими вартовими нового людства.

VII.

Наближалось 15-го червня. Ґледисин батько сказав, що має летїти оглядати стан збіжа. Ми з Ґледис умовились також вдатись на прери враз з її старим, а відтак на сьвято молоді до Меклавд.

Хороше було летїти понад верхами Каскадів, понад долинами, де лїси здавались кущиками, а річки та потоки срібними смужками. Як орел, наш лїтак перелетів через верхи Скелястих гір і перед моїми очима зазеленіли неокраяні прери Заходу. Моє серце затріпотїло, коли я вздрів знайомі околиці: гень Летбридж, ось Келґарі, а там бовваніє наче колишній Едмонтон.

Старий Колман понизив лет, і ми наблизились до землї. Тепер там було видко велечезні череди худоби свійської і дикої, табуни коней, отари овець.

— А ви ж казали, що худоби не плекаєте? спитав я.

— Вони вольні, — відповів Ґледисин батько.

— Як «вольні»?

— Сі гори та сю східну частину Альберти аж геть туди на полудне в Монтану ми відступили нашим колишнім четвероногим рабам.

— Але ті орди можуть ввалитись на поля і знищити збіже.

— Збіжевий дистрикт дуже добре в нас забезпечений, мій соколе! — відповів товариш Колман: До нашого збіжа навіть гомфри не годні дістатись. Колись, кожний фармер зокрема мусів себе захищати дротяним плотом, а наша фарма велика: починаєть ся за Келґарами, кінчить ся за

Дакотою, та наш дрото-пліт і щура не перепустить.

Обідали ми в Келґарах. Місто було напів зруйноване. Там окрім стації про припадкових подорожуючих не було нічого.

З Келґарів вдались ми до Саскатуну. 50 миль на схід від Келґарів ми перелетїли той дрото-пліт і враз побачили неокраяний ла́н, що зеленів мов самосьвіт ізумруд!

— Добре збіже ! добре збіже! — вигукував мій старий фармер.

Подекуди на ланах ми бачили в добрім порядку фарми, а під піддашами видко було машинерію.

— На жнивах ми будемо мешкати з тобою в оттакій хатинї, — шепотїла, тулючись до мене Ґледис.

— От і Саскатун! показав повперед себе Колман.

— Щось не подібне на Саскатун, — відповів я: Звідки ті мури та башти, що заступають цілу долину?

— Сеж наші елеватори збіжа. Се наші спіжарні, з котрих черпають споживу цілї країни.

Я згадав, що за мого часу геть на північ, на схід та захід від Саскатуну сотки тисяч українських фармерів, як працьовиті бобри, приводили до порядку сю країну.

— А які тепер у вас відносини що до мови?

Довідавсь, що вони дивлять ся на мову, як на чин порозуміня людини з людиною. Що тепер жадна мова перед другою не гонорується ся, і що всї люди ще за шкільною лавкою виучують кілька мов.

— Ми міняєм ся дїтьми. Анґлїйцї беруть

собі дітей німецьких, французських, японських, українських і т. д., а своїх віддають таким самим чином. Моя Ґледис була з малку три роки в Київі в одній українській родині.

— Ти вмієш по українському? споглянув я на Ґледис.

— Вмію, відовіла вона по нашому.

Се була мені люба несподіванка. Роспитував її, що діеть ся на Україні. Казала, що там, так само як і тут, панує колективізм, порядок, добробут та щастє. А веселий український нарід висьпівує понад Дніпром свої чудові пісні.

Ми прилетіли до Саскатуну. Старий Колман мав тут позістатись, бо тутки була головна кватира хлїборобського комітету.

Саскатун, той красунь прери, був у більшім порядку, як Келґарі, але майже таким, як і за мого часу. Тільки улиці були красно вицементовані, колишні деревця вздовш хідників повиростали тепер у грубезні дерева; на Другій Авеню та поблизших улицях крамниці пощезали, а в них були вряджені літні кухні та реставрації про женців.

Ми спинились в Овен-готелю. Була якраз вечеря. За столами сиділо зо дві сотки студентів рільництва з місцевого каледжу та кілька товаришів з Анґлії та Луізіяни, що приїхали набрати про своїх мешканців пшениці.

Студенти привитали свого старого професора радісними вигуками. За вечерею балачки були про стан збіжа та всілякі потреби рільництва. По вечері усі перейшли до порожнього театру і врядили собі аматорський концерт. Коли вийшли з театру по десятій в ночі, на дворі було

видко як у день.

— Що се?

— А ви забули? Сеж наші штучні сонця сьвітять, відповів товариш Колман.

Справді там на сході сяло наче кілька місяців.

Мені пояснили, що ті сонця посувають ся на дротах, піднесених на пять тисяч футів понад ланами.

....

15-го червня в ранці ми сіли з Ґледис в літак і враз з декількома літаками з Саскатуну подались в напрямку країни «Чорноногих Індіянів».

І ось перед нашими очима заблищали срібні верхи Скелястих гір. Гори неокраяним муром подались туди на полудни, а вздовш їхніх стін рівна як стіл прера стелеть ся і потопає на сході там за колишнім Летбриджом.

А ось і Меклавд стоїть наче зелений кущик на тім просторі. А за Меклавдом чорнієть ся якась височезна, здаєть ся рівна з верхами гір, башти. Здалеку добре не видно що.

— То памятник піонерам Заходу, поясняє Ґледис.

Тепер бачу, що навколо тої фіґуру стоять якісь меньші, а ще далі навкруги чорніють забудови, немов колишній амфітеатер грецьких олімпійських игрищ.

— Там відбуваєть ся наше «червневе сьвято», казала Ґледис.

Я озираюсь по небу. Мов журавлї, тягне з сходу, полудня та заходу безліч літаків та немов величезні кондори повітряні кораблї; усї до Меклавд.

Ми підлетїли близче. Там під нами ходять уже тисячі люду. Ґледис звернула свій літак до фіґури і полетїли нав-

круги неї:

Фіґура уявляла матір, що сиділа на снопах а на руках тримала двоє дітей, хлопчика та дівчину. А навкруги тої жінки стояли меньші фіґури: Індіян, що здогоняє зубра, мисливі Гудсонської Компанії ставлять свій форт, там робітники кладуть релі першої залізниці, тут ідуть еміґранти з клунками та валізками (Бритийці, Скандинавці, Німці та Українці) усі у своїх національних убранях, ось піонер ломить биками першу скибу дикої прери, а ось уже в русї величезні льокомотиви та молотарки.

Наш літак сів на землю.

Навкруги нас тисячі, а тисячі прибульців. Усе молоде, веселе, радісне. Зараз недалеко самого амфітеатру подибали мого Джова з Ласи. Вони теж були заручені.

Потім роспочались игрища: біґане навперегони, показуване сили, сьпів, деклямації нових поезій. (Що до сьпіву чи деклямацій одиниці вживали меґальофону, щоб цілї збори їх чули). Але Американці Американцями. Люблять показати щось ґрандіозного. Таким був балет в десять тисяч душ, потім хор Ніґрів в пятьнайцять тисяч душ. Сей хор співав пісеньку з берегів Місисипі; і здавалось в ту хвилю, що їдеш в човні по тій широкій річці і чуєш ту нуту колишнього раба. Потім виступали різбярі, малярі, актори, винахідники машинерії, тощо; дівчата і хлопці.

Судді, вибрані з старших товаришів призначили надгороди: вінки з степових квіток, сплетених тутки нашими товаришками.

По полудни розлетілись гуртами на

пікнік.

Колиж зайшло сонце і зірки замерехтіли на небі, знов усі зійшлись до амфітеатру, що був осяяний штучним сонцем знад голови фіґури. Знов забавлялись, аж почало благословлятись на сьвіт.

Тепер мала відбутись церемонія «вінчаня».

Кілька тисяч відданиць вбраних в білі строї стали з своїми нареченими перед помостом проти фіґури Один старий, сивий, як голуб, товариш промовляв до нас.

Він казав про щастє коханя, котре ми усі тоді відчували, і взивав, щоб ми необачним поступованєм не розвіяли того сну блаженства. Потім він покликав до себе на плятформу свою сивеньку подругу і усіх своїх дітей, онуків та правнуків, котрих зявилось там коло него яких зо три сотки. Сини взяли старого і стару на руки і усі обіймились, а потім той старенький товариш простяг свої руки над нашими головами, наче благословлючи, промовив:

— Жичу вам усім, діти мої, такогож щастя, як зазнав я з своєю подругою.

Церемонія скінчила ся.. Ми сіли в свої літаки.

. . . .

Залявши червоним злотом небеса зійшло сонце і осяяло вертаюче домів щасливе молоде людство, людство колективізму.

Кінець.

